

Studia dualne jako źródło potencjalnych korzyści dla różnych grup interesariuszy, w tym rozwoju postaw przedsiębiorczych i kompetencji zawodowych studentów

Beata Detyna

*Institut Przyrodniczo-Techniczny,
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu*

Studia dualne to współcześnie niezwykle atrakcyjna, chociaż w Polsce jeszcze nie powszechna forma kształcenia zintegrowanego. Czy są to studia przyszłości? W artykule zawarte zostały rozważania na temat istoty i znaczenia tego typu studiów w procesie kształcenia, które powinno być zdeterminowane potrzebami współczesnego rynku pracy. Autorka dokonuje przeglądu ofert polskich uczelni wyższych w zakresie prowadzenia studiów dualnych. Celem artykułu jest przedstawienie niezbędnych warunków uruchomienia i prowadzenia tej formy kształcenia, a także potencjalnych korzyści płynących dla interesariuszy (studentów, pracodawców, uczelni jako instytucji). Studia dualne przedstawiono jako formę rozwoju postaw przedsiębiorczych oraz kompetencji zawodowych studentów (w tym niezwykle cenionych na rynku pracy kompetencji społecznych). Autorka zachęca uczelnie wyższe, które nie oferują jeszcze studiów dualnych, aby rozważyły możliwość ich uruchomienia na wybranych kierunkach. W artykule proponuje się, aby proces uruchamiania tej formy kształcenia rozpocząć od przeprowadzenia badań diagnostycznych.

Słowa kluczowe: organizacja i zarządzanie w szkolnictwie wyższym, kompetencje zawodowe, kształcenie zawodowe, kształcenie zintegrowane, przedsiębiorczość, studia dualne

Wprowadzenie

Studia dualne to dla studentów niepowtarzalna szansa na zdobycie doświadczenia jeszcze w trakcie studiów dzięki połączeniu nauki zawodu i pracy w cenionych przedsiębiorstwach. Wymogi współczesnego rynku sprawiają, że sama

wiedza to często zbyt mało, aby zostać zatrudnionym lub założyć własną działalność gospodarczą (Detyna, 2013a). Dlatego studenci potrzebują dopełnienia w postaci dłuższych i efektywniejszych praktyk zawodowych (Detyna, 2013b). Na pogodzenie nauki i pracy pozwala m.in. projekt kształcenia zintegrowanego w formie studiów dualnych. Ten innowacyjny model zapewnia nie tylko praktyczne przygotowanie do zawodu, ale jest formą rozwijania wśród studentów postaw przedsiębiorczych i niezwykle cenionych przez pracodawców kompetencji społecznych. Cechą charakterystyczną studiów dualnych jest znaczna przewaga zajęć praktycznych w porównaniu do studiów prowadzonych wyłącznie w tradycyjnej formie.

Celem artykułu jest przedstawienie niezbędnych warunków uruchomienia i prowadzenia studiów dualnych, a także potencjalnych korzyści płynących dla interesariuszy (studentów, pracodawców, uczelni jako instytucji). W artykule zawarto rozważania na temat istoty i znaczenia tego typu studiów w procesie kształcenia zawodowego. Studia te przedstawiono jako formę rozwoju postaw przedsiębiorczych i niezwykle istotnych na rynku pracy kompetencji społecznych. Autorka dokonuje przeglądu ofert polskich uczelni wyższych w zakresie prowadzenia studiów dualnych i zachęca uczelnie wyższe, aby rozważyły możliwość ich uruchomienia na wybranych kierunkach. W artykule proponuje się także, aby proces uruchamiania tej formy kształcenia poprzedzony był badaniami diagnostycznymi – rozpoznaniem potrzeb studentów i potencjalnych pracodawców (partnerów w realizacji programów kształcenia na studiach dualnych).

Studia dualne jako forma kształcenia zintegrowanego

Studenci dualni zdobywają fachową wiedzę i praktyczne umiejętności pod okiem specjalistów z partnerskich przedsiębiorstw. W toku kształcenia mają okazję poznać najnowsze technologie i oprogramowanie stosowane w wybranych firmach (usługowych i przemysłowych). Część przedmiotów prowadzona jest w uczelni, a część w firmach (Bura, Barańska i Cieślik, 2014). W warunkach czysto akademickich uzyskanie takich samych efektów kształcenia jest praktycznie niemożliwe (ograniczenia sprzętowe, kadrowe, finansowe itp.). Podczas realizacji licznych praktyk i staży studenci mają możliwość doskonalenia swoich umiejętności językowych (w polskich warunkach są to najczęściej języki: angielski i niemiecki) w zależności od preferencji pracodawcy (Górski, 2011). Czynnikiem motywującym wielu studentów do aktywności zawodowej, w tym do rekrutowania się na studia dualne, jest także otrzymywanie wynagrodzenia za praktyki i staże zgodnie z treścią umowy zawartej z przedsiębiorstwem (Detyna, 2014). Kwota ta w większości

przypadków nie jest niższa od równowartości miesięcznego chesnego na uczelni. Zwykle wyróżniający się studenci tuż po studiach zdobywają pracę w przedsiębiorstwach, w których realizowali proces kształcenia (traktowani są priorytetowo).

Nabór na studia dualne odbywa się zazwyczaj w drugim semestrze. Chętni przechodzą standardowe procesy rekrutacji, jakie obowiązują w firmach partnerskich. Warunkiem rozpoczęcia procedury i ewentualnego podpisania umowy stażowej jest terminowe złożenie przez zainteresowane osoby stosownej dokumentacji (np. CV, listu motywacyjnego, karty osiągnięć za zakończone semestry nauki) oraz w wielu przypadkach pozytywny wynik rozmowy kwalifikacyjnej. Niektóre firmy przeprowadzają testy językowe i rozmowy rekrutacyjne. Na cały okres studiów student wiąże się z jedną firmą i to ona decyduje o zakresie obowiązków, zasadach i warunkach odbywania praktyk oraz staży.

Z badań Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) przeprowadzonych w 2013 roku wynika, że „ośmiu na dziesięciu Polaków uważa, że edukacja w uczelniach wyższych ma charakter masowy”, a wartość dyplomu ukończenia studiów wyższych w ostatnich latach wyraźnie się zdevaluowała (CBOS, 2013). W praktyce okazuje się także, że sama wiedza to często zbyt mało, aby absolwent znalazł ciekawą i zgodną z ukończonym kierunkiem pracę (Dziedziczak-Foltyn, 2011). Niestety, forma studiów dualnych nie jest jeszcze powszechna i relatywnie nieliczne polskie uczelnie mają ją w swojej ofercie edukacyjnej (Kabaj, 2012a). Studia w tej formie stanowią niewątpliwie szansę dla młodych ludzi, aby w relatywnie krótkim okresie studiów zdobyć cenione przez pracodawców doświadczenie zawodowe.

Studia dualne w Polsce i Europie

Kształcenie zintegrowane w formie studiów dualnych cieszy się dużą popularnością w całej Europie. W Niemczech studia o takim profilu prowadzone są od blisko 50 lat – obecnie około 80% studiów inżynierskich (Matuska, Dierks, 2009). Największą popularnością cieszą się tam studia na takich kierunkach, jak: architektura, architektura krajobrazu, architektura wnętrz, automatyka i robotyka, bioinżynieria, biotechnologia, budownictwo, chemia, dietetyka, elektrotechnika, fizjoterapia, geoinformatyka, gerontologia społeczna, informatyka, informatyka stosowana, inżynieria biomedyczna, inżynieria chemiczna, inżynieria lądowa, inżynieria mechaniczna, inżynieria procesu, inżynieria produkcji, logistyka, mechanika i budowa maszyn, mechatronika, nauki o zdrowiu, ochrona środowiska, odnawialne źródła energii, ogrodnictwo, pielęgniarstwo, połoźnictwo, praca społeczna, prawo podatkowe, produkcje mediów, rolnictwo, rolnicze nauki ekonomiczne, technologia medyczna, terapia zajęciowa, transport, turystyka,

zarządzanie i wiele innych. W wielu opracowaniach niemiecki model kształcenia dualnego podawany jest jako wzór. Jest to niewątpliwie przykład udanego partnerstwa publiczno-prywatnego, angażującego partnerów z trzech poziomów: federalnego z landami, regionalnego oraz poziomu szkół i przedsiębiorstw (Dziedziczak-Foltyn, Brzeziński, 2013).

Od wielu lat kształcenie dualne sprawdza się w krajach skandynawskich, Szwajcarii, Austrii, Holandii, Czechach i na Węgrzech (Lechman, 2012). Również w Polsce coraz więcej uczelni włącza tę formę do swojej oferty, wychodząc naprzeciw współczesnym oczekiwaniom pracodawców i samych studentów. W Polsce pierwszą uczelnią, która w ofercie edukacyjnej zawarła kształcenie zintegrowane, była Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. J.A. Komeńskiego w Lesznie (od października 2011 roku kształciła w systemie dualnym 41 studentów kierunku inżynierskiego „Elektrotechnika”). Kolejną – Międzynarodowa Wyższa Szkoła Logistyki i Transportu we Wrocławiu. Termin „studia dualne” został wprowadzony w *Ustawie z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. z dnia 5 września 2014 roku, poz. 1198), co przynosi jeszcze powolne, ale już widoczne efekty popularyzacji studiów dualnych.

Obecnie zaczynają pojawiać się w Polsce oferty przedsiębiorstw, które swoim pracownikom proponują studia dualne. Przykładem jest sieć sklepów Lidl. Firma oferuje jednocześnie studia i zdobywanie doświadczenia w Niemczech w ramach płatnych praktyk. Nabór na prestiżowe studia w Niemczech, w systemie dualnym (w pełni finansowane przez firmę) prowadzi również BSH Sprzęt Gospodarstwa Domowego Sp. z o.o.

Wybrane oferty polskich uczelni wyższych w zakresie studiów dualnych

Oferty z polskich uczelni wyższych nie są zbyt liczne, o czym świadczy poniższe zestawienie (tabela 1). Niektóre ośrodki akademickie dopiero w roku akademickim 2015/2016 włączyły do oferty edukacyjnej studia dualne. Dowodzi to jednak, że uczelnie szukają sposobów na efektywne kształcenie swoich studentów, którzy bez trudu znajdą ciekawą i zgodną z zainteresowaniami (ukończonym kierunkiem) pracę.

Tabela 1. Wybrane oferty polskich uczelni wyższych w zakresie studiów dualnych

Uczelnia	Kierunek studiów, liczba rekrutowanych studentów	Organizacja studiów	Partnerzy	Informacje o uzyskiwanych certyfikatach i egzaminach
Politechnika Poznańska	Automatyka i Robotyka, Mechanika i Budowa Maszyn (studia inżynierskie) – rekrutacja łącznie 32 studentów	Studenci od drugiego roku studiów jeden dzień w tygodniu spędzają w firmach, od trzeciego roku dwa dni, a w siódmym semestrze – trzy dni. Realizują trzykrotnie także praktyki letnie.	Volkswagen Poznań, Phoenix Contact Wielkopolska, Solaris Bus & Coach, STER, Blum Polska, Zakłady Mechaniczne Kazimieruk	Egzamin organizowany przez Polsko-Niemiecką Izbę Przemysłowo-Handlową (egzamin AHK Polska) – absolwenci w wybranych przedsiębiorstwach otrzymują certyfikat uprawniający do wykonywania zawodu na terytorium Unii Europejskiej.
Wyższa Szkoła Logistyki w Poznaniu	International Logistics (studia licencjackie) – liczba miejsc na studiach dualnych jest ograniczona i zależy od liczby staży zgłoszonych przez partnerów danej edycji studiów.	Standardowa ścieżka studiów dualnych: naprzemiennie dziewięć tygodni w uczelni, dziewięć tygodni w partnerskiej firmie; 50% zajęć odbywa się w języku angielskim.	Dachser Intelligent Logistics, GLS, DHL, Marathon International Logistics, Delphi, Raben, Panopa Contract Logistics, Mandersloot, Volkswagen Group Polska Boekestijn Transport Service, Cat	W ramach studiów udział w intensywnym kursie fachowego języka angielskiego.
Międzynarodowa Wyższa Szkoła Logistyki i Transportu we Wrocławiu	Logistyka (studia licencjackie i inżynierskie), Transport (studia licencjackie) – rekrutacja łącznie 30 studentów.	Studenci przez trzy dni realizują zajęcia w uczelni, a przez dwa dni pracują w ramach podpisanych umów stażowych (od drugiego roku studiów). Studenci mogą kontynuować staże w miesiącach wakacyjnych – zależy to od możliwości firmy.	CCC, Fleet Partners, Crusar Logistics, Fracht We Transport & Care, Vos Logistics, LEONI	Dla wszystkich studentów MWSLiT organizowane są certyfikujące szkolenia branżowe z: zarządzania jakością, zarządzania produkcją, zarządzania zasobami ludzkimi, doskonalenia kompetencji miękkich.

Uczelnia	Kierunek studiów, liczba rekrutowanych studentów	Organizacja studiów	Partnerzy	Informacje o uzyskiwanych certyfikatach i egzaminach
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Amosa Komeńskiego w Lesznie	Elektrotechnika, Budownictwo (studia inżynierskie) – liczba miejsc na studiach dualnych jest ograniczona i zależy od liczby staży, zgłoszonych przez partnerów danej edycji studiów.	Student w jednym tygodniu uczestniczy w zajęciach dydaktycznych na uczelni, a w drugim pracuje w firmie. Po każdym roku student zobowiązany jest przepracować miesięczną praktykę wakacyjną.	Regionalna Izba Przemysłowo-Handlowa w Lesznie	Brak dodatkowych informacji o możliwościach zdobycia certyfikatów zawodowych.
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile	Budownictwo, Elektrotechnika, Mechanika i Budowa Maszyn, Transport (studia inżynierskie) – 20% studentów Instytutu Politechnicznego	Praktyka wakacyjna po drugim roku, na piątym semestrze student uczęszcza przez cztery dni w tygodniu na zajęcia w uczelni, a przez jeden dzień odbywa szkolenie zawodowe w przedsiębiorstwie. W szóstym i siódmym semestrze studenci dwa dni w tygodniu spędzają w firmie.	Quad/Graphics Europe, Philips Lighting Poland, SAPA Aluminium, Dendro Poland, Zakład Rolniczo-Przemysłowy „Farmutil HS”, SeaKing Poland, Pil-Building, M&M Mikołajczak, Plastmet, PROFIL, UNIMETAL, ROMB SA, Steico, Jenox Akumulatory	Brak dodatkowych informacji o możliwościach zdobycia certyfikatów zawodowych.
Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej	Transport (studia I stopnia inżynierskie oraz studia II stopnia) – liczba studentów ograniczona, zależy od liczby staży zgłoszonych przez partnerów.	Praktyki i staże organizowane w partnerskich zakładach pracy.	PKP Cargo, DB Schenker, Euroterminal Sławków	Możliwość uzyskania licznych certyfikatów branżowych (m.in. audytora i pełnomocnika Systemu Zarządzania Bezpieczeństwem, Utrzymaniem oraz standardu IRIS).

Uniwersytet Opolski	Języki Obce w Turystyce (studia licencjackie) – 20 miejsc; Odnawialne Źródła Energii – 25 miejsc; Ochrona Środowiska – 10 miejsc; Inżynieria Środowiska – 25 miejsc (studia I stopnia)	Na kierunku Języki Obce w Turystyce każdy semestr studiów podzielony jest na trzy miesiące nauki i trzy miesiące pracy; na pozostałych kierunkach program kształcenia uzgadniany jest z partnerami.	Sindbad, Górażdże Cement SA, Urząd Miasta Opola, Wodociągi i Kanalizacja, Zakład Komunalny	Brak dodatkowych informacji o możliwościach zdobycia certyfikatów zawodowych.
Politechnika Wrocławska	Mechanika i Budowa Maszyn – liczba miejsc zależy od liczby staży zgłoszonych przez partnera	Studenci na drugim roku mają praktykę jeden dzień w tygodniu, na trzecim roku dwa dni, w siódmym semestrze trzy dni.	SITECH	Dodatkowy egzamin organizowany przez Polsko-Niemiecką Izbę Przemysłowo-Handlową (AHK).
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Wałczu	Zarządzanie i Inżynieria Produkcji, Pedagogika, Finanse i Rachunkowość, Wychowanie Fizyczne, Administracja (studia I stopnia) – liczba miejsc zależy od liczby staży zgłoszonych przez partnerów.	Program kształcenia uzgadniany jest z partnerami.	DCM Maschinenbau	Brak dodatkowych informacji o możliwościach zdobycia certyfikatów zawodowych.
Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego, Wydział Zamiejscowy w Opolu	Zarządzanie Firmą – studia licencjackie, liczba miejsc zależy od liczby staży zgłoszonych przez partnerów.	Dwa dni zajęć realizowanych w uczelni, w pozostałym czasie zajęcia praktyczne w firmie.	Międzynarodowy Koncern Paliwowy	Brak dodatkowych informacji o możliwościach zdobycia certyfikatów zawodowych.

Uczelnia	Kierunek studiów, liczba rekrutowanych studentów	Organizacja studiów	Partnerzy	Informacje o uzyskiwanych certyfikatach i egzaminach
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu	Zarządzanie – specjalizacja Zarządzanie Projektami (studia magisterskie) – rekrutacja 25–30 studentów	System 3+2, czyli trzy dni studenci spędzają na pracy w wybranej firmie, a przez dwa dni uczestniczą w zajęciach i wykładach w uczelni.	Work Service	Brak dodatkowych informacji o możliwościach zdobycia certyfikatów zawodowych.
Politechnika Gdańska	Zapewnienie Jakości w Branży Technicznej (studia podyplomowe) – liczba miejsc zależy od liczby staży zgłoszonych przez partnerów.	Część zajęć realizowana jest w firmach, zajęcia odbywają się średnio dwa razy w miesiącu, w sobotę i niedziele.	Fundacja Edukacyjne Centrum Doskonalenia, Pomorski Klastr ICT Interizon, Flextronics International Poland	Brak dodatkowych informacji o możliwościach zdobycia certyfikatów zawodowych.

Źródło: <http://www.wsl.com.pl/studia-dualne> (25.01.2016), <http://www.pwsz.pila.pl/pl/instytuty/instytut-politechniczny/studia-dualne.html> (25.01.2016), <http://studia-dualne.pl> (9.02.2016), http://kariera.lidl.pl/cps/rde/SID-9B0CEA53-0240FA37/career_lidl_pl/hs.xsl/duales-studium-1751.htm (9.02.2016).

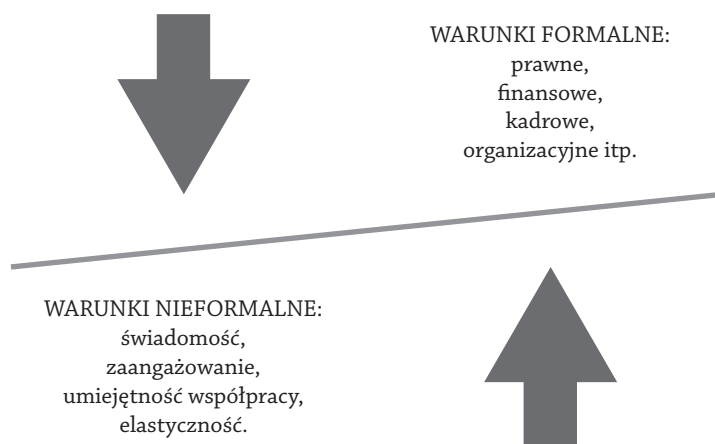
Niezbędne warunki uruchomienia i prowadzenia studiów dualnych

Wśród niezbędnych warunków uruchomienia i prowadzenia studiów dualnych można wymienić warunki formalne (np. prawne, finansowe, organizacyjne), jak i nieformalne, między którymi jest niezbędna pewna równowaga (rysunek 1). Kluczowymi warunkami nieformalnymi są często zaangażowanie i świadomość wagi studiów zintegrowanych w kształtowaniu efektywnego systemu szkolnictwa wyższego (świadomość zarówno po stronie pracodawców, jak i uczelni). Lista wybranych warunków (w tym niezbędnych nakładów) prowadzenia studiów zintegrowanych obejmuje m.in.:

- uwarunkowania prawne (które obecnie pozwalają uczelniom na prowadzenie tego typu studiów);
- chęć podjęcia nowego wyzwania na rzecz rozwoju przedsiębiorstwa (po stronie partnera biznesowego) – zaangażowanie kierownictwa firmy;
- chęć podjęcia nowego wyzwania na rzecz rozwoju uczelni (po stronie jednostki prowadzącej studia na danym kierunku) – zaangażowanie władz uczelni;
- zainteresowanie po stronie studentów – wola podjęcia studiów dualnych (na rzecz samorozwoju i doskonalenia praktycznych umiejętności zawodowych);
- pogłębiona współpraca z partnerami strategicznymi – przedstawicielami środowisk społeczno-gospodarczych (przedsiębiorstw prywatnych, samorządów lokalnych, jednostek samorządowych itp.), podpisanie stosownych umów i ich realizacja;
- zasoby kadrowe po stronie uczelni i partnera przyjmującego studentów dualnych na praktyki i staże (m.in. umiejętność współpracy i zaangażowanie pracowników będących opiekunami studentów, nauczycielami zawodu, pracownikami administracji oraz kadry zarządzającej uczelnią);
- zasoby finansowe uczelni oraz przedsiębiorstw współpracujących w ramach projektu studiów dualnych (możliwość wynagradzania studentów za staże i praktyki zawodowe);
- przygotowanie stosownych programów kształcenia na studiach dualnych;
- elastyczność w podejściu do konstruowania programów kształcenia tak, aby były one jak najlepiej dostosowane do potrzeb rynku pracy (zgłaszanych przez pracodawców i studentów);
- wypracowanie systemu nadzoru nad zapewnieniem jakości kształcenia na studiach dualnych;

- prowadzenie stosownej dokumentacji (równoległe z dokumentacją prowadzoną dla studiów standardowych), np. umów stażowych, kart zaliczenia przedmiotów;
- wymiana kluczowych informacji pomiędzy interesariuszami – dobra komunikacja.

Rysunek 1. Niezbędne warunki uruchomienia i prowadzenia studiów dualnych: formalne i nieformalne

Źródło: opracowanie własne.

Potencjalne korzyści dla interesariuszy

Do głównych przesłanek wdrożenia dualnego systemu kształcenia zawodowego w Polsce można zaliczyć m.in.:

- niską efektywność zatrudnieniową systemu kształcenia zawodowego;
- relatywnie małą aktywność zawodową uczniów szkół zawodowych i studentów studiów dziennych;
- często negatywne opinie pracodawców o jakości i przydatności kształcenia zawodowego;
- często przestarzałe wyposażenie warsztatów i pracowni szkolenia praktycznego (Kabaj, 2012b);
- słabą aktywność absolwentów uczelni wyższych w obszarze zakładania i prowadzenia własnej działalności gospodarczej.

Potencjalne korzyści płynące z tej formy kształcenia powinny być z czasem odczuwalne przez wszystkich interesariuszy: studentów studiów dualnych, pracodawców oraz uczelnie wyższe (tabela 2).

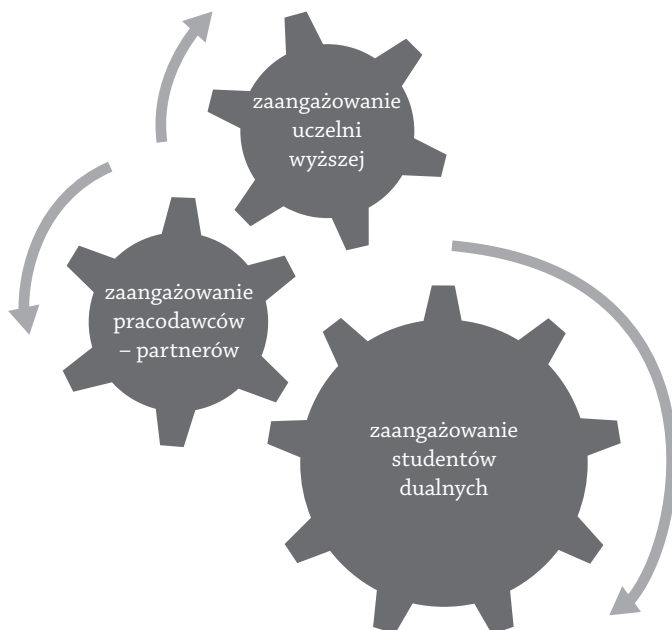
Tabela 2. Potencjalne korzyści studiów dualnych dla interesariuszy

Korzyści dla studentów	Korzyści dla pracodawców	Korzyści dla uczelni wyższej
<ul style="list-style-type: none"> - rozwój postaw przedsiębiorczych oraz kompetencji społecznych, - szansa na zdobycie doświadczenia jeszcze w trakcie studiów, - zdobycie fachowej wiedzy i praktycznych umiejętności pod okiem specjalistów z partnerskich przedsiębiorstw, - poznanie najnowszych technologii i oprogramowania stosowanego w praktyce gospodarczej, - zdobycie szansa na zatrudnienie w wymarzonej firmie, - możliwość doskonalenia języka obcego branżowego, - otrzymywanie wynagrodzenia stażowego, - wykłady i ćwiczenia prowadzone m.in. przez specjalistów z firm partnerskich, - uzyskanie zatrudnienia w przedsiębiorstwach, w których był realizowany proces kształcenia, - szansa na zdobycie cennych certyfikatów zawodowych, - minimum dwa lata udokumentowanego doświadczenia zawodowego, które można umieścić w CV, - nabywanie i rozwijanie dodatkowych umiejętności, których nie można uzyskać w standardowym procesie kształcenia, - realizacja zajęć naprzemiennie (część w uczelni, część w zakładzie pracy), co sprawia, że studia nie są monotonne, - indywidualna opieka mentora ze strony pracodawcy, - realizowanie pracy dyplomowej dodatkowo z udziałem promotora pomocniczego – przedstawiciela pracodawcy 	<ul style="list-style-type: none"> - pozyskanie relatywnie niewielkim kosztem zdolnych i chętnych do rozwoju studentów, którzy w procesie kształcenia będą realizowali cele firmy (pracowali na rzecz organizacji), - kształcenie przyszłych pracowników (wpływanie na ich rozwój), - pogłębienie współpracy z uczelniami wyższymi, co może działać inspirująco na kadry kierowniczą przedsiębiorstwa, - korzystanie z infrastruktury partnerskich uczelni podczas np. prowadzenia wykładów, warsztatów, szkoleń itp., - zacieśnianie kontaktów z pracownikami naukowymi, którzy mogą realizować pewne projekty wspólnie z firmą, - korzystanie z potencjału intelektualnego uczelni partnerskiej, co zwiększa szansę na uzyskanie wsparcia finansowego w ramach programów inwestycyjnych i badawczych (np. z UE, z budżetu państwa, województwa itp.), - korzyści wizerunkowe, - promocja firmy w mediach, zaangażowania w pracę studentów jeszcze przed zawarciem umowy o pracę, - realizowanie przez studentów użytecznych dla firmy prac dyplomowych (np. projekty inżynierskie na zlecenie), - możliwość realizacji projektów i zamierzeń dodatkowych, na których realizację przedsiębiorstwa często nie mają czasu, pieniędzy i ludzi, - kształcenie kadry według własnych – potrzeb, wymogów i standardów 	<ul style="list-style-type: none"> - szersza oferta edukacyjna, - korzyści wizerunkowe, - budowanie marki uczelni dbającej o kształcenie na potrzeby rynku pracy, - lepsza opinia absolwentów, którzy po skończeniu studiów nie zasilają szeregów bezrobotnych, - szansa dla wykładowców na pogłębienie kontaktów z przedstawicielami partnerskich firm – możliwość organizowania zajęć praktycznych w oddziałach firmy, - możliwość realizowania wspólnych projektów badawczych z pracownikami partnerskich firm – aplikowania np. do NCN, NCBiR itd., - pozyskiwanie informacji z lokalnego rynku pracy na temat oczekiwanych efektów kształcenia, co pozwala na lepsze dostosowanie programów kształcenia do potrzeb rynku pracy, - promocja kierunku oferującego studia dualne w mediach jako elitarnych studiów dla wybranej grupy studentów, - pozytywne oceny akredytacyjne PKA w zakresie kształcenia na potrzeby rynku pracy, - aktywizacja pracowników - naukowo-dydaktycznych prowadzących zajęcia na studiach dualnych (pod kątem przekazywania wiedzy i umiejętności praktycznych), - poszerzenie grona wykładowców o praktyków mających doświadczenie zawodowe, - posiadanie oferty edukacyjnej odpowiadającej oczekiwaniom rynku pracy

Źródło: opracowanie własne.

Aktywność, zaangażowanie i współpracę pomiędzy wszystkimi interesariuszami (wewnętrznymi i zewnętrznymi) możemy przedstawić symbolicznie w postaci koła zębatego, którego elementy tworzą skuteczny i efektywny system – w przypadku studiów dualnych system kształcenia zintegrowanego (rysunek 2). W procesie realizacji wspólnych celów każdy z tych elementów jest niezbędny i przyczynia się do osiągnięcia swoistego efektu synergii.

Rysunek 2. System współpracy pomiędzy interesariuszami studiów dualnych

Źródło: opracowanie własne.

Studia dualne jako forma rozwoju postaw przedsiębiorczych i kompetencji społecznych

Niezwykle cenną korzyścią dla studentów – głównych beneficjentów studiów dualnych – jest wpływ kształcenia zintegrowanego na rozwój postaw przedsiębiorczych, a także cenionych na rynku pracy kompetencji społecznych (tabela 3). W tym kontekście warto podkreślić, że przedsiębiorczość jest jedną z kluczowych kompetencji wymienianych przez Komisję Europejską w kontekście uczenia się przez całe życie. Stanowi ona podstawę rozwoju gospodarczego, a co się z tym wiąże – rozwoju społeczeństw (Marszałek, 2012).

Tabela 3. Wpływ studiów dualnych na rozwój postaw przedsiębiorczych i kompetencji społecznych wśród studentów

Przejawy rozwoju postaw przedsiębiorczych oraz kompetencji społecznych wśród studentów studiów dualnych	
Rozwój postaw przedsiębiorczych	<ul style="list-style-type: none"> – studenci biorą odpowiedzialność za swój rozwój i przygotowanie do wykonywania zawodu lub prowadzenia innej aktywności życiowej, – są zaangażowani w rozwój swoich kompetencji zawodowych i osobistych – wykazują inicjatywę w tym zakresie, – wykazują się postawą przedsiębiorczą związaną z podejmowaniem samodzielnych decyzji – dobrowolnym i świadomym podpisaniem umowy z konkretnym pracodawcą, – są świadomi roli doświadczenia zawodowego w kształtowaniu praktycznych umiejętności, niezbędnych w podejmowaniu aktywności zarobkowej (zakładaniu i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej, a także znalezieniu i utrzymaniu pracy w wybranej przez siebie organizacji), – dla rozwoju swoich kompetencji gotowi są do podejmowania ryzyka (związanego np. z wyborem niewłaściwego pracodawcy, branży itp.), – mają świadomość, że uzyskane przez nich w toku studiów efekty kształcenia zależą przede wszystkim od ich zaangażowania w proces poszerzania i pogłębiania wiedzy i umiejętności, dlatego też decydują się na udział w dodatkowych i innowacyjnych formach kształcenia (w tym studiach dualnych), – praca wykonywana w trakcie praktyk zawodowych (w ramach umowy z pracodawcą) pomaga studentom w doskonaleniu umiejętności radzenia sobie w trudnych i stresujących sytuacjach, co ma kluczowe znaczenie np. podczas prowadzenia własnej działalności gospodarczej, – wykazują się kreatywnością i niestandardowym podejściem do realizowanych zadań (w tym swojego rozwoju) – są w nielicznej grupie studentów, którzy dobrowolnie zdecydowali się na podjęcie dodatkowego wysiłku i pracy w konkretnej organizacji (równoległe realizując proces kształcenia w uczelni), – przewidują, że standardowy tok kształcenia może okazać się niewystarczający dla znalezienia interesującej ich pracy (ewentualnie prowadzenia własnej działalności gospodarczej).
Rozwój kompetencji społecznych	<ul style="list-style-type: none"> – studenci w trakcie realizowania studiów dualnych kształtują swoje relacje z innymi ludźmi (wewnątrz danej organizacji, zespołu współpracujących osób), – obserwując specyfikę i warunki funkcjonowania danej firmy, studenci rozwijają umiejętność wczuwania się w rolę pracodawcy (jego celów, punktów widzenia) oraz w rolę pracowników (podczas pracy w ramach realizowanej praktyki zawodowej), – z czasem wykazują większą empatię w stosunku do swoich pracodawców i kolegów z pracy, – rozwijają umiejętność słuchania (np. poleceń, uwag, instrukcji, zaleceń itp. ze strony przełożonych oraz bardziej doświadczonych współpracowników), – rozwijają umiejętność zadawania pytań (np. dotyczących realizacji poszczególnych zadań, ich etapów, przyjętych procedur, standardów itp.), – uczą się akceptacji innych punktów widzenia (w zespołach, w których pracują), – rozwijają umiejętności odczytywania i wysyłania sygnałów (rozumiejąc coraz bardziej ich znaczenie w kształtowaniu dobrych relacji) – stosownego wykorzystywania mowy ciała, głosu itp.,

Przejawy rozwoju postaw przedsiębiorczych oraz kompetencji społecznych wśród studentów studiów dualnych	
Rozwój kompetencji społecznych	<ul style="list-style-type: none"> – współpracując w zespołach, uczą się wzajemnych relacji i współdziałania (szacunku do każdego człowieka) oraz poszanowania obowiązujących w danej organizacji zasad i praw, – rozwijają umiejętność przedstawiania własnego zdania (np. na temat realizowanego zadania, zauważonego problemu itp.) – bycia asertywnym, – rozwijają umiejętność radzenia sobie w stresujących sytuacjach (studenci pokonują napotymane trudności i przeszkody) – rozumieją, że praca w organizacji wymaga kontrolowania swoich negatywnych emocji (np. rozładowywania konfliktów), – doskonalą się w merytorycznym argumentowaniu swojego stanowiska, – nabierają większego zaufania do swoich możliwości (podczas współpracy w zespole wzmacniają wiarę w siebie), – rozumieją potrzebę zjednoczenia się w dążeniu do osiągnięcia wspólnych celów organizacji.

Źródło: opracowanie własne.

Wśród najczęściej wymienianych pożądaných na rynku pracy cech przedsiębiorczych można wymienić m.in.: wykazywanie inicjatywy, kreatywność, umiejętność rozwiązywania problemów, zdolność przewidywania, wiarę we własne możliwości, umiejętność radzenia sobie w trudnych i stresujących sytuacjach (np. podejmowanie decyzji pod presją czasu), chęć samorozwoju. Przedsiębiorczość wiąże się ze skłonnością do podejmowania ryzyka, chęcią osiągnięcia sukcesów czy też nieustającym poszukiwaniem wyzwań. Są to cechy, które powinny być kształtowane (również w toku studiów), gdyż – jak twierdził P. Drucker – „przedsiębiorczość bazuje na ciągłym i niekończącym się procesie uczenia – uczenia poprzez działanie” (Drucker, 1992).

O sukcesie zawodowym, a często także osobistym decyduje nie tylko postawa przedsiębiorcza, lecz również umiejętności społeczne. Jak twierdzi znany psycholog i konsultant wielkich firm, D. Goleman, aby skutecznie rozwiązywać problemy wynikające ze współpracy z innymi ludźmi, powinniśmy stale rozwijać (doskonalić) tzw. inteligencję społeczną (Goleman, 2015). Studenci w trakcie realizowania studiów dualnych mają zatem niepowtarzalną szansę na podniesienie swoich praktycznych umiejętności komunikowania się w środowisku pracy (danej organizacji).

Podsumowanie

Proces wdrażania programów kształcenia w formie studiów dualnych wymaga, zdaniem autorki, pogłębionych badań diagnostycznych. Zasadne wydają się być wstępne badania oczekiwań zarówno po stronie studentów (potencjalnych

studentów dualnych), jak i przedstawicieli przedsiębiorstw działających na lokalnych rynkach pracy. Ogromny bowiem ciężar i odpowiedzialność za efekty kształcenia w toku studiów dualnych ponoszą partnerskie przedsiębiorstwa przyjmujące studentów na płatne staże i praktyki. Uczelnia powinna wytypować te kierunki studiów, dla których konkretne przedsiębiorstwa mają realną i interesującą ofertę. Muszą to być firmy o ustabilizowanej pozycji na rynku, które w swojej polityce zatrudnienia mają kształcenie i zatrudnianie studentów oraz absolwentów danej uczelni. I chociaż potencjalne korzyści płynące z prowadzenia takiej formy kształcenia są obiecujące dla wszystkich zainteresowanych stron, to realizacja zapisów partnerskiej umowy nie jest zadaniem prostym. Organizacja studiów dualnych wymaga ogromnego zaangażowania zarówno po stronie pracodawcy, jak i samej uczelni (Detyna, 2013d). Muszą temu towarzyszyć nie tylko odpowiednie zasoby kadrowe, finansowe, sprzętowe, organizacyjne itp., ale także nie mniej ważna świadomość wagi projektu. Kształcenie na poziomie studiów wyższych, które będzie prawdziwie zintegrowane z życiem gospodarczym, wymaga od zaangażowanych osób posiadania wielu kompetencji: tych ściśle zawodowych (np. technicznych, organizacyjnych), jak i umiejętności społecznych (w tym interpersonalnych). Dla sprawności procesu kształcenia w formie studiów dualnych niezwykle ważne są bilateralne kontakty z niezakłóconą wymianą informacji (komunikacją) oraz bieżącym reagowaniem na występujące trudności (podejmowaniem działań naprawczych).

Potencjalne korzyści mogące płynąć z realizacji studiów dualnych nie dotyczą jedynie opisywanych w materiale trzech grup (studentów, pracodawców i jednostek prowadzących kształcenie na danym kierunku studiów), ale w ogólnym rozrachunku mogą przyczyniać się do rozwoju gospodarczego miast, gmin, regionów i całego kraju (m.in. wpływać na zmniejszenie bezrobocia wśród absolwentów szkół wyższych, pobudzać integrację nauki i praktyki, szybsze wdrażanie innowacji technologicznych, zwiększanie nakładów na badania i rozwój (BiR), implementację nowych koncepcji pochodzących ze środowisk naukowych itp.).

Niewątpliwie uczelnie wyższe pragnące kształcić na potrzeby rynku pracy powinny, zdaniem autorki, w ofercie edukacyjnej posiadać studia dualne dla wybranej (zrekrutowanej przez pracodawców) grupy studentów. Jest to bowiem gwarancja dla absolwentów, że w toku studiów zdobędą nie tylko wiedzę, ale umocnią swoją postawę przedsiębiorczą i rozwiną praktyczne umiejętności (w tym umiejętności społeczne). Dla uczelni wyższej może mieć to także niebagatelne znaczenie wizerunkowe, ponieważ w świadomości mieszkańców danego regionu nie kształci ona ludzi bezrobotnych (Detyna, 2013c). Możliwości realizowania takiej formy kształcenia wydają się być nieograniczone, warunkiem jest jednak gotowość do współpracy na przyjętych zasadach po stronie uczelni, studentów i pracodawców. Tylko tyle i aż tyle.

Bibliografia

- Bura, A., Barańska, M., Cieślak, W. (2014). Dualny system kształcenia na przykładzie Politechniki Poznańskiej. *Logistyka*, 6, płyta CD 3.
- Centrum Badania Opinii Społecznej (2013). *Komunikat z badań*. http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_096_13.PDF
- Detyna, B. (2013a). Profile kształcenia na kierunku logistyka – nowe wyzwania stojące przed uczelniami wyższymi. *Logistyka*, 1, 67–71.
- Detyna, B. (2013b). Realizacja praktyk zawodowych przez studentów studiów inżynierskich kierunku logistyka – ocena i oczekiwania pracodawców. W: J. Szołtysek, B. Detyna (red.), *Logistyka. Współczesne wyzwania*, 4. Wałbrzych: Wydawnictwo Uczelniane PWSZ AS w Wałbrzychu, 145–157.
- Detyna, B. (2013c). Rola uczelni wyższych w budowaniu marki i promocji Regionu Wałbrzyskiego. W: K. Malicki (red.), *Marka i promocja jednostek terytorialnych. Dylematy i wyzwania współczesności*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 203–218.
- Detyna, B. (2013d). Wałbrzyskie uczelnie wyższe – potencjał i perspektywy kreowania wizerunku miasta oraz regionu. W: S. Bielawska (red.), *Nowa Kronika Wałbrzyska*, t. 1. Wałbrzych: Fundacja „MUSEION”, 151–162.
- Detyna, B. (2014). Analiza postaw studentów kierunku logistyka wobec pracy. W: J. Szołtysek, B. Detyna (red.), *Logistyka. Współczesne wyzwania*, 5. Wałbrzych: Wydawnictwo Uczelniane PWSZ AS w Wałbrzychu, 21–42.
- Drucker, P. (1992). *Innowacja i przedsiębiorczość*. Warszawa: Wydawnictwo PWE.
- Dziedziczak-Foltyn, A., Brzeziński K. (2013). *Kształcenie zawodowe i kształcenie dualne w Polsce i Województwie Łódzkim. Stan obecny i perspektywy rozwoju*. Projekt współfinansowany przez Europejski Fundusz Społeczny, Łódź, 13–21.
- Dziedziczak-Foltyn, A. (2011). Rozwój szkolnictwa wyższego w Polsce – w trzech odsłonach myśli strategicznej. W: M. Chałubiński, E. Narkiewicz-Niedbałec (red.), *Rocznik lubuski*, 37. Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski, 165–182.
- Goleman, D. (2015). *Inteligencja społeczna*. Poznań: Dom Wydawniczy REBIS, 81–95.
- Górski, P. (2011). Obszary współdziałania wyższych uczelni z pracodawcami i stowarzyszeniami zawodowymi w kształceniu specjalistów. W: M. Chałubiński, E. Narkiewicz-Niedbałec (red.), *Rocznik lubuski*, 37. Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski, 197–214.
- Kabaj, M. (2012a). *Wpływ systemów kształcenia zawodowego na zatrudnienie i bezrobocie młodzieży. Projekt programu wdrożenia dualnego systemu kształcenia zawodowego w Polsce*. Warszawa: IPiSS, 62–95.
- Kabaj, M. (2012b). Projekt programu wdrożenia systemu kształcenia dualnego w Polsce. *Studia Pedagogiczne*, LXV, 25–34.

- Lechman, E. (2012). *Dualny system kształcenia zawodowego w Polsce. Szanse i bariery wdrożenia*. <http://mostwprzyszosc.pl/documents/EkspertyzaEwaLechmanSystemdualny.pdf> (8.02.2016).
- Marszałek, A. (2012). Analiza postaw przedsiębiorczych wśród studentów. *e-mentor*, 3(45), <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/45/id/932> (12.03.2016).
- Matuska, E., Dierks, K. P. (2009). Ponad 50 lat doświadczeń dualnego systemu kształcenia dla rynku pracy. W: T. Bernat (red.), *Teoretyczne i praktyczne aspekty funkcjonowania gospodarki*. Szczecin: Uniwersytet Szczeciński, 176–187.
- Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw*. Dz.U. z dnia 5 września 2014 roku, poz. 1198.
<http://www.wsl.com.pl/studia-dualne> (25.01.2016).
<http://www.pwsz.pila.pl/pl/instituty/institut-politechniczny/studia-dualne.html> (25.01.2016).
<http://studia-dualne.pl> (9.02.2016).
http://kariera.lidl.pl/cps/rde/SID-9B0CEA53-0240FA37/career_lidl_pl/hs.xsl/duales-studium-1751.htm (9.02.2016).

Summary

Dual Studies as Source of Potential Benefits for Different Stakeholder Groups, Including Development of Entrepreneurial Attitudes and Students Vocational Competences

Dual studies is an extremely attractive today, although not yet, common form of integrated education. Are they studies of the future? Considerations about the nature and importance of this type of studies in the process of vocational education, which should be determined by the needs of the modern labor market have been included in this article. The author shall review the selected offers of Polish universities in conducting of dual studies. Necessary conditions to start and conduct this form of education, as well as the potential benefits for stakeholders (students, employers, universities as institutions) have been presented in this publication. The dual studies are presented as a way of enterprising attitudes developing and professional competence of students (including the highly valued in the social competence labor market). Encouragement of universities that do not yet offer dual studies to consider the possibility of their launch in selected fields of studies is the purpose of this article. In the paper the process of starting this form of education through diagnosing the needs analyses is proposed.

Keywords: enterprise, organization and management in higher education, dual studies, integrated education, professional competence, vocational training

Dr Beata Detyna

Doktor nauk ekonomicznych w zakresie nauk o zarządzaniu specjalności: zarządzanie jakością w sektorze usług, ocena jakości, logistyka w usługach. Wykładowca przedmiotów związanych z ekonomią, teorią organizacji i zarządzania, kierowaniem zespołami ludzkimi, a także logistyką w usługach oraz normalizacją i zarządzaniem jakością. Aktualnie dyrektor Instytutu Przyrodniczo-Technicznego w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. A. Silesiusa w Wałbrzychu, gdzie prowadzone są studia pierwszego i drugiego stopnia na kierunku logistyka. Zainteresowania naukowe: problematyka pomiaru i oceny jakości w środowisku szkół wyższych oraz zakładów opieki zdrowotnej. Beneficjentka grantów naukowych Prezydenta Miasta Wałbrzycha (2008, 2010) oraz nagrody indywidualnej Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za osiągnięcia organizacyjne (2015). Autorka ponad 50 recenzowanych publikacji (w tym czterech książek).